

Հոգաբարձութիւնը շատ անգամ օգնու-
թիւն է խնդրում աղքատ ընտանիքների
համար: Ինքեղորդը քաղաքում զանազան
առևտուր է պատահում. եթէ մէկը մի
րան իւր խնկարան գնից արժան է դնում,
այնտեղ երևում է պ. Թովմասեանը և յա-
ջողակ առևտուր անողին առաջարկում է
մի քան ընծայել յօգուտ աղքատների, ա-
ւելայնելով, որ հակառակ դիպուածում
ինքը աւելի կտայ և կգնի: Գնորդը չի զի-
նում այդ թիւթե առաջարկութիւնը կա-
տարելու և աղքատաց հոգաբարձուն սո-
րանով արդէն մի բան կարողացաւ աւե-
լացնել աղքատաց զուգարի վերայ: Վեց-
երորդ մանր գումարներ փոխ տալով զա-
նազան անձներին, ստացած տոկոսը բարդ-
ւում է զբաժանելի վերայ: Եթե երորդ
նոր տարուն և ջատկին մի մասնան ձեռ-
քին նա կանգնած է եկեղեցու դռանը և
այդ ուրախ օրերին արժանացող բաղդա-
ւոր ժողովրդականներին առաջարկում է
մի բան ընծայել այն աղքատներին կամ
հիւանդներին, որոնք չեն կարողացել այդ
հանդիսաւոր օրերին Ս. պատարագին ար-
ժանանալ: Ութերորդ. մէկին որդի է ծըն-
ւում. լուրը հասնում է հոգաբարձուն,
նա մի նամակ է ուղարկում նորածին ծը-
նողներին և նոցա աջաբաշտա անելով,
խնդրում է, որ չմոռանան աղքատներին,
ինչպէս Աստուած չմոռացաւ ուղարկել նո-
ցա այդ ուրախութիւնը: Իններորդ. մէկը
պատկուտ է. մեր հոգաբարձուն իւր
գանձապետ եկեղեցում է. նոյն առաջար-
կութիւնը նա անում է պատկուտներին:
Տասներորդ. մէկը ծանապարհօրէն է. նա
բարի ծանապարհ մարմնով նորան խնդ-
րում է, որ մտաբերի աղքատներին, որոնց
բերաններից շատ բարեմարտութիւններ
պէտք է վեր բարձրանան դէպի երկինք:
Վերադառնում է ծանապարհօրէն, մեր
հոգաբարձուն յայտնում է այստեղ և
շնորհաւորելով նորան անձնաւ վերադարձը
մի բան է տանում իւր աղքատներէ հա-
մար: Ուշագրութեան արժանի է մանա-
ւանդ այն հանգամանքը, որ պ. Թովմա-
սեանը ոչ միայն իւր համագործակցութեան
ընդմէջ է դնում, այլ և օտարներին. և աղ-
քատաց գանձարանում Հայի գանձանակի
հետ զուգ կգտնէ նա և Ռաի, Ֆրանսիա-
ցու, Գերմանացու, Թաթարի, Հրէայի և
Գարայի ձգած լուծանքներ: Իսկ այսպիսի
գործունակ աղբիւրներով աղքատ ընտա-
նիքներին կենսական անունը մատակարար-
ւելու համար հարկաւոր է մի գործունակ
հմուտ և իւր սուրբ պաշտօնին անձնաւոր-
էր մարդ, որ ոչինչ անձնական, նիւթական
շահեր աչքի առաջ չունենալով, կարո-
ղանայ հաստատութեան կօպէններն այլ և
այլ ծանապարհով ուղարկել դէպի մի
մարդասիրական գանձարան:

Բայց ուր է ինչպէս է օգնում այդ
գանձարանը: Նորանից հոգաբարձութիւնը
խնդր ընտանիքներին ամական տուրք է
նշանակում, մասնաւորապէս ուրախացնե-
լով նոցա Դնդեան և Ջատկի տներին.
Հիւանդին բժշկուելու միջոցներ համար
ձեռք է մեկնում. աղքատ ննջեցելի
թաղման ծախսերն է հոգում. կոյրերին և
ամեն տեսակ մարմնական արտառ ունեցող-
ներին, որոնք իւրեանց համար ապրուստ
հայեցայեթել կարողութիւն չունեն
օգնութիւն է հասցնում, ծանապարհօր-
դին, որ ծանապարհածախս չունենալու
պատճառով աննպատակ դեղերում է քա-
ղաքի փողոցներում, ծանապարհածախս
է տալիս և այլն և այլն:

Յիշուի, այդ փոքր բան չէ, երբ մարդ
մոռնում է, որ այդ բոլորը կատարում
է այն 300 անից բաղկացած հասարակու-
թեան մէջ, որ ամեն կերպով անճատու-
ած ու մոռացուած լինելով իւր հայրե-
նակիցներից, ապրում է իւր համար աշ-
խարհի մի անկիւնում:

Մի քանի խօսք էլ ասենք այդ հոգա-
բարձութեան առաջին անգամ կայացած
հաշուառութեան մասին: Ընդհալ 1877
թուականի համար գեկաններին 11-ին աղ-

քատաց հոգաբարձութիւնը ներկայացրեց
իւր հաշիւը պ. պ. հաշուառներին, ո-
րոնք ըստ ամենայնի ճիշդ գտնելով այն
վաւերացրին իւրեանց ստորագրութիւնով:
Երկու հոգաբարձութիւնը տպագրել տու-
եց այդ հաշիւները և բաժանեց տեղիս
հայ հասարակութեան: Այդ հաշիւը
երևում է, որ 1876 թուի հոկտեմբերի
29-ից մինչև 1877 թուի դեկտեմբերի 15
աղքատաց հոգաբարձութիւնը ընդ ամենը
Մուտք ունեցել է 905 ռ. — 34 կ.
21 աղք. ընտ. տուել է 865 ռ. — 93 կ.
Ծախքը մուտքից հանելով, 1878-ի
համար գանձարանում մնում է 39 ռ.
41 կոպ:

Ցանկանալով աղքատաց հոգաբարձու-
թեանը ամենայն յաջողութիւն, պէտք է
յուշանք, որ նա կաշխատի առաւել ըն-
դարձակելու իւր գործունէութեան ասպա-
րէզը, որով նա կապացուցանի, թէ փոք-
րիկ և աննշան գումարները որքան մեծա-
մեծ և նշանաւոր գործեր կարող են
կատարել, եթէ միայն ամեն բանում կայ
հասարակական միութիւն, որ մայր է ա-
մենայն բարեաց:

Յ. Նազարեանց

Գրեգորի վարդապետ Աղուանեան

«Հայր Կարսա՛յ»

Այսօր ստացած տեղեկութիւններին
նայելով՝ այն տեղի հայ ժողովուրդը իրա-
ւամբ է տուել այս վառաւոր տիտղոսը
իւր հոգեւոր հովիւին: Որովհետեւ հայր
Աղուանեանը իրեն անձնաւոր հովիւ իւր
անձը հօտին վերայ դնելով այնպիսի մի
սպանելից միջոցում յաջողել է նորան
բազմատեսակ փառանքները դրձդ դէպի խա-
ղաղութիւն առաջնորդել:

Պարտք է արդարութիւն է, կործնմ,
նորա այս միջոցին ցոյց տուած ծառայու-
թիւններից գէթ մի քանիսը հրապարակ
հանել և անմահացնել, որ միակ վարձա-
տրութիւն է Հայ ազգային, ուստի ես
նրանց յառաջ կբերեմ առանց որ և է ա-
ծականի, թողնելով որ ընթերցողը ինքը
գնահատէ:

Երբա են Ա. պատերազմը սկսելուց մի
քանի օր առաջ, և իրօք անցած մեծ
հաջող վերջին ուրբաթ օրը նա զանազան
աղբիւրներից ստուգում է, որ Կարսայ ճա-
ճիկները խորհել և վճռել են նոյն ջատա-
կի տօնին Հայերին կոտորել եկեղեցու մէջ:
Ուստի իսկոյն այնտեղի զօրաց հրամանա-
տար հաջի Աճառ փաշային գումար, յայտ-
նում նորան դաւաղութիւնը, և պար-
տաւորացնում իսկոյն զօրը հանելու Հայ-
երի պաշտպանութեան համար, որով և
դուր խափանում է:

Բ. պատերազմի միջոցին 33 Հայերի
կենդան է աղաւտում, որք իրեն լուսն բան-
տարկուած են եղել, բայց մէկից, որին մի
և նոյն դիշեր բռնում է բերդէն վայր դը-
ցում, հետեւաբար հ. Աղուանեանը չի ի-
մանալ նորա բռնուիլը (իրեն լուսն դա-
տապարտուած 25 էլ մահացնուած է ա-
ղաւտել նա, թէպէտ սոցանից 60 հոգի ևս
մահացրել են):

Գ. Որովհետեւ պատերազմը հրատա-
րակուելուն պէս Կարսի Թուրքաց կառա-
վարութիւնը այնտեղի Ռուսաց հիւպատո-
սը իսկոյն դուրս է հանում քաղաքից ա-
ռանց միջոց տալու, որ նա իւր տէրութեան
հիպատոսները կամ հեռը տանէր, կամ
գէթ Պարսից հիւպատոսին յանձնէր, ուս-
տի հ. Աղուանեանը իրեն ինքնալու հիւ-
պատոս օգնում է Ռուսաց հիպատոսներին
ապահովութեամբ Ռուսաստան անցնելու:
Իսկ այնտեղ միացող ընտանիքներին էլ
պահպանում է: Նաեւ Ռուսաց հիւպա-
տոսի Թարգմանին և նորա հօրը ազատում
է բանտից, մանաւանդ թէ մահուանից:

Դ. Ցայտիկ է թէ Թուրքերը իրանց տա-
րած Ռուս գերիների հետ ինչպիսի խտու-
թեամբ է ին վարում: Կարսում բանտա-
ր

կուած են եղել նորա և մեծ նեղութեան
մէջ, այնպէս որ նոցանից միւր քաղաք-
ժութիւնը ստիպուած ուղեկցել է թուր-
քանալ, բայց հ. Աղուանեանը աղաւտել է
նորան և ամենքին էլ սփոխել թէ իւր
փողով, թէ այցելութեամբ և թէ իւր մօտ
բերելով:

Ե. Կարսայ Հայ ժողովուրդը հ. Աղուա-
նեանին խնամտան խորհուրդներին հետեւե-
լով և նորա պաշտպանութեամբ քաղաքի
այնքան պաշարման միջոցին բնաւ հայի
կարօտ չէ եղել:

Ահա այսպիսի շատ օգնութիւններ է
արել հ. Աղուանեանը թէ Հայ և ինչ
այլ ազգերին՝ չվախկնալով ոչ թուրքաց
անդադար սպառնալիքներից թէ քեզ կը
սպանենք, ոչ էլ կառավարութեան կառ-
կածներից, ոչ քաղաքի վերայ տեղացող
ռուսներից և ոչ այնտեղ վստացող հի-
ւանդութիւններից, որից ինքն էլ ծառ-
րապէս բռնուել, բայց բարեբաղդաբար ա-
զատուել է:

(Արդարութիւնը պահանջում է խոս-
տովանել այստեղ, որ հ. Աղուանեանին
շատ օգնել է այս ծառայութեանց մէջ
այնտեղ գտնուող վերջինեւ իսկ հա-
ջի Աճառ փաշային, որի բարեկամութիւնը
գրաւել էր նա:)

Հայ ազգասիրի զիւաւոր արժանու-
թութիւնը նորանում է, որ նա ծառա-
յում է առանց որ և ինչ վարձուց ակն-
կալութեան, թէպէտ Կարսեցի Հայը գէթ
բարոյապէս վարձատրել է իւր անձնաւոր-
էր հովիւին, ընծայելով նորան Հայր
և Կարսայ վառաւոր տիտղոսը. հասկա-
ցողի համար, կարծեմ առ մեծ վարձա-
տրութիւն է: Ուրեմն շնորհաւորում ենք
հ. Աղուանեանին այս նոր և գեղեցիկ
պատուանունը:

Մ. Ա.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Դեպքանագիտութիւնը զիւաւորապէս
ինչպէս երևում է վերջին հեռագրերից,
զործում է Ս. Պետերբուրգի և Լոնդոնի
արքունեաց մէջ, որովհետեւ անհամաձայ-
նութիւնը, ապագայ դեպքանագիտութեան
նախնական առաջին լինելու հարցերի վե-
րաբերութեամբ, առաւելապէս այս երկու
արքունեաց մէջ է: Անգղիայի արքունիքը
պահանջում է, որ Ռուս — Տաճկանի
դաշնագրութեան բոլոր պայմաններն են-
թարկվին դեպքանագիտութեան ընդունելու:
Այս դիտարկութեամբ, ինչպէս հաղոր-
դում է հեռագիրը, Գերբին հայը է ա-
ռաջարկում, թէ դաշնագրին ամեն տե-
րութեանց հաղորդելու, արդեօք կնշանակէ,
թէ նա անմիջապէս պէտք է ենթարկվի
դեպքանագիտութեան զմտութեան և այս մասին
Ռուսաստանը բացառական պատասխան
է տալիս: Արտադր վերջանում է միակ պայ-
մանի, որով Անգլիան համաձայնում էր
խրկելու իւր դեպքանագիտութեան գեպքան-
ագիտութեան մասնակցութիւն. երկու կողմից էլ
ինչպէս երևում է կայ ծանր պատճառ-
չվեցանք. ուստի և կարող է այլ տե-
րութեանց միջնորդութիւնը էլ պարզապէս
դուրս գալ և այն ժամանակ պատերազմի
անհրաժեշտ կրաւորայ Ռուսաստանի և
Անգլիայի մէջ. բայց զուցէ վերջինի
յամառութիւնը միայն դիմողութիւն ա-
նել տալու համար է և ոչ թէ նա
վճռել է անշուշտ իւր պահանջը գնե-
լի. զօրութեանը պաշտպանելու բայց և
թէ չար մտածելու լինիլը և հաւանա-
կան ստոր համարներ, պէտք է անշուշտ
ընդունել և այն, որ Անգլիան դժուար
թէ միայնակ հանդէս դուրս գալ Ռուսա-
ստանի դէմ. որովհետեւ նորա ցամաքային

զօրութիւնն համեմատաբար աննշան է,
միւրեւն Ռուսաստանը ցամաքային տէրու-
թիւն է և սորան վնասել և սորա դէմ
պատերազմել կարելի է միայն ցամաքի վե-
րայ: Եւ կարելի ուրանալ — Անգլիայի ոյժը,
նորա դրամական անհստ միջոցները, միայն
զորա չեն կարող նրան Ռուսաստանի դէմ
պատերազմել վճռական յաղթող աղ-
ղուութիւն տալ, մինչև նա մի զօրեղ ցա-
մաքային տէրութիւն իրեն դաշնակից չու-
նենայ: Առանց այս դաշնակցի պատերազմը
դժուար թէ մի վճռական էլք ունենայ և
Անգլիան յաջողութիւն գտնէ: Եւ կարելի
է ժխտել, որ Անգլիան կիսակ Ռուսաստանի
ճովերդ, մեծամեծ վնասներ կպատճառէ
նորա վաճառականութեան, ինքն ևս մի և
նոյն ժամանակ վնաս կրելով — բայց այդ
վնասաւորութիւնը չէ կարող ընկնել նո-
րա հակառակորդին: Այս մեծամարտու-
թիւնն Անգլիայի և Ռուսաստանի մէջ հա-
ղել թէ մի էական ազդեցութիւն ունե-
նայ արեւելի երկրաց վեճակի փոփոխու-
թեանց վերայ:

Բայց մի՞թէ կարելի է ընդունել, որ թէ
Ռուսաստանն և թէ Անգլիան կիսեն այս-
պիսի մի անխորհուրդ, աննպատակ, միայն
երկու կողմերից էլ ապարդիւն ջոհեր պա-
հանջող պատերազմ — դժուար է հաւա-
տալ: Եթէ պատերազմը յիշուի այդ եր-
կու տէրութեանց մէջ անհրաժեշտ եղա-
պէտք է կարծել, որ երկու կողմերն էլ
ունեն իրանց դաշնակիցներն — ուրեմն և
պատերազմը կդառնայ եւրոպական — ահա
մի-նոր մեծ պատիժ մարդկութեան հա-
մար: Մինչև ցայժմ եղած քաղաքական
բանակցութիւններից երևում է, որ եւ-
րոպայի ցամաքի տէրութիւններից Աւստրի-
ան միայն կարող է կապել իւր քաղաքա-
կանութիւնը Անգլիայի քաղաքականու-
թեան հետ, անձնապաշտպանութիւնից
զրոյած. որովհետեւ նրան, իրեն կէս Գեր-
մանական և կէս Սլաւոն երկիրներից բաղ-
կացած տէրութեան պատճառով է մի կող-
մից համակրամականութեան հարցը (Պան-
գերմանիզմ), որը մշակն ու ներկայացուցիչն
է Գերմանիան և միւս կողմից համապա-
նականութիւնը, որոյ ներկայացուցիչն և
առաջ տանողն է Ռուսաստանը: Վերջին
երկուսը Ռուսաստանը և Գերմանիան կա-
րող են հասնել համաձայնութեան, տա-
լով միմեանց զործել ապատութեամբ ի-
րանց ընթացքի մէջ, այլ և փոխադար-
ձաբար օգնելով միմեանց: Ուստի իսկ Աւս-
տրիան, երբ նորա երկու զօրեղ զբաղի-
ները Գերմանիան և Ռուսաստանը պատ-
մական իրողութեանց և հարցերի պահանջ-
մամբ ախմայ պէտք է նորա ապագայ
զոյութեանը սպանան, որովհետեւ նորա
չեն կարող իրանց կոչման և նպատակի
դէմ մեղանշել. այս անհնական կլինէր:
Մինչև չենք քննում այստեղ, թէ որքան
իրաւացի են այդ համարմանականութեան
հետ և համապատմականութեան հար-
ցերն: Նոքա այսօր հանդէս են եկած և
պէտք է գործն մինչև մի վախճանական
կերպարանը կստանան: Այս հանգամանքը
Աւստրիայի ապագայ զոյութիւնը վառագի-
կ ենթարկում — ուստի և սա անձնա-
պաշտպանութեան համար բնականապէս
պէտք է որոնէ արտաքին Գերմանիայի և
Ռուսաստանի մի ոյժ և ահա այդ ոյժն է
Անգլիան, որը հետ միշտ կապվել է Աւս-
տրիան, որ այդ պատճառով կոչվում է
Անգլիայի զինուոր ցամաքի վերայ: Այլ
եթէ պատերազմը յիշուի անկու ունենայ և
հէջի այդ դաշնակցութիւնն էլ Անգլիայի
և Աւստրիայի մէջ կայանայ — արդեօք այդ
համաձայնութեանը էլ կշեռն որ կողմում
լինի — դժուար է գուշակել, աչքի առաջ
ունենալով այն հանգամանք, որ պատե-
րազմի դաշտը էլ զիւաւորապէս պէտք է
լինի: Բայց անհանկարծ իրականացնի, որոյ ամուր
և զիւաւոր կէտերն արդէն բռնած ունի
Ռուսաստանն, որ կարող է բոլորովն պաշա-
պանական զիւր բռնել, որ կրկնապատիկ
ոյժ է տալիս պատերազմողին: Աչքի առաջ
ունենալով, որ այս պատերազմը կարող է

շօշափել և այլ եւրոպական տէրութեանց
շահերն ու նրանց հանդէս քաշելով, ընդ-
հանդիմանել պատերազմը բոլոր եւրոպայի
մէջ — աւելի հաւանական է, որ այդ տարա-
բաղդութիւնը կարանցնէ բոլոր արքունիք-
ներին ու սոքա ամենքն էլ իրեն միջնորդ
հանդէս կգան և չեն թող տալ այսպիսի
մի ընդհանուր թշուառութեան իրադրոճ-
վելուն: Յուսալու է եւրոպական դեպքանա-
գիտութեան մարդասէր զոյացմանց վերայ:
Յուսալու է մանաւանդ այն պատճառով,
որ ամեն տէրութիւնը մեծամեծ պատրաս-
տութիւնը տեսնում են, որպէս զի իրանց
խօսքին ազդուութիւն տալ կարողանան և
ոչ մէկը միւսին անպարտաւոր դնելու չէ:
Դեպքանագիտութեան մէջ շատ բան
զարդանի է ազդերի համար. ուստի իսկա-
կանը միայն ապագան կպարզէ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Շեք. Բեռն. լրագրում կարգում ենք, որ Պե-
տերբուրգ հասած խորհրդական Կարսեցի
ամսոյ 5-ին կիւրակի Հայոց եկեղեցում քա-
րող է ասել, ուր կարճատև նկարագրել է
Տաճկահայոց անտանելի դրութիւնը, համեմա-
տելով այն Ռուսաստանի Հայոց դրութեան հետ
Չնայելով Տաճկաց իշխանների հաւանքներին,
ասաց կարկուտով, մեզ յաջողեցաւ պահպա-
նել մեր լեզուն, կրօնն և ազգութիւնը. դէպի
ինչ պարտաւոր են ձգտել բոլոր Հայերը...

Լրագիրը խոստանում է հաղորդել աւելի
մանրամասն տեղեկութիւնք խորհրդական Կարսեցի
սի գալու առթիւ և նորա յայտերի մասին
Տաճկահայոց վեճակի թեթեւութեան վերաբե-
րութեամբ: Լրագրի խօսքերով արժ. եւրոպա-
պետը եկել է Ռուսաստան Տաճկաստանի Հայե-
րի յանձնարարութեամբ:

Ղազարի նախագում սկսվել է սով. այս
պատճառաւ կարգադրութիւն են արել չըջա-
կայ նախագններում նուիրատուութիւնը ժողո-
վելու սովալուսների համար:

«Philosophie Positives»-ի արարելի զբոյլում
Լիտւան տպել է Պանգերմանիզմ և Պանպա-
միզմ վերնագրով յոգուած, որոնք ասում է
թէ արդէն 1867 թ. նրան անկեղծանի էր
թիւում, որ Պանգերմանիզմին կհետէ Պանպա-
միզմը. իսկ այժմ նա հարց է տալիս. եթէ
Գերմանիան իրոյ տուեց Ռուսաստանին ազատ
գործելու, մինչև ուր կերթայ այդ ա-
ռաւորութիւնը և ինչպիսի գիշորութիւններով
պայմանաւորուած է այդ. այս հարցին նա չէ
յանձն առնում պատասխանելու, միայն եւրո-
պայի ապագան նրան ներկայանում է իրիւ-
ղայի և նա կարծում է, որ իրաւորական ցեղերը
պարտաւոր են կապելու իրանց մէջ ընդդիմա-
դրական դաշնակցութեան: Ֆրանսիայի մասին
նա ասում է, թէ սորա բոլոր հոգները այժմ
պիտի կենդանան նրա մէջ, որ նա աշխարհա-
նապոյիսն տայ ամենայն տեսակ չեղելութիւն,
որ լաւացնէ որքան կարելի է իր Ֆրանսիաներն
և յատկեանց զօրքի վերանորոգութիւնը: Զգու-
շութեան միակ միջոցներն են սոքա, որ նա
ընդունելու է, բայց և այնպէս այս միջոցները
ոչինչ բաւական ծանր նշանակութեան:

Վալաքապատից գրում են. Փետրուարի
5-ին Լիւթանեան բանակի զօրապետ գեներալ
Լազարեւիլ իւր շտաբով եկաւ Վալաքապատ,
որ քանի մի օրից յետոյ էլ եկաւ Ք. Ստրի-
կովի բառալիծեր ինտելլուէն: Վալաքա տուաւ
Ստրիկովի Գայանի զինքի մօտ եղած սենյակները
և Ղալաքապատ կուրած վանուց հիւրանոցը
ատկանաւորապէս ինտելլուէն, ստանց վարձի:
Իսկ զինուորները դուրս են գրեցապէս աները:
Փետրուարի 19-ին ցրտից մեղմացաւ, շատ
պատուական զարնանային եղանակ է լինում.
դաշտերի վերայ ձիւն չմնաց, սարերի փեղերն
էլ ունացան: Կենսական ամենակարեւոր պի-
տույցի գները մի փոքր զննաւ:

Ս. Լեմբանից գրում են. Փետրուարի 19-ն
Նորին Մեծութեան գահակալութեան տարե-
դարձրատ փառաւոր կերպով կատարուել Վա-
լաքապատում: Վեհափառ Հայրապետը բոլոր
զօրաց թէ զինուորներին և թէ աստիճանաւոր

8050 P. delmondiensis 1B Q = 151.5